

ПРИЛОЗИ

Др Душан Ј. МАРТИНОВИЋ*

НЕКОЛИКО ПОДАТАКА О ОРИГИНАЛУ АУТОГРАФА ЊЕГОШЕВОГ ГОРСКОГ ВИЈЕНЦА

Овдје ће укратко бити говора о томе како је оригинал манускрипта Његошевог *Горског вијенца* донијет у Југославију (1925) и како је доспιο на Цетиње (1969).

Послије штампања у Бечу 1847. године, оригиналном рукопису пјесничког ремек-дјела Његошевог неко вријеме губи се траг. Манускрипт је, по свему судећи, доспιο у власништво др Франа Миклошича, да би се послије његове смрти, из његове оставине, нашао у књижном фонду Националне библиотеке у Бечу. Његошев аутограф је био изложен у витрини ове чувене аустријске националке.¹ Пажњу научне и културне јавности на манускрипт први је усмјерио Ф. Менчик 1889. године, и послије њега је усљедило више стручних приказа (И. Броза 1890, Ф. Менчика 1891, М. Решетара 1892, Ј. Худеца 1897) и интересовања како рукопис реституисати у Југославију. По свој прилици, академик Милан Решетар први је дао идеју да се Његошев аутограф тражи од аустријске владе и да се донесе у Београд. Решетарову идеју је свесрдно прихватио краљ Александар Карађорђевић, па је иницирао надлежним државним органима Краљевине СХС да поведу преговоре с аустријским властима око повраћаја манускрипта. Читава ствар је актуализована 1925. године поводом преноса Његошевих костију из Цетињског манастира у рестаурирану Капелу на Језерском врху (Ловћену), коју су аустријски топови из Боке Которске у Првом свјетском рату били увелико руинирали...

Настала је интензивна преписка између југословенске и аустријске владе, коју је обзнанио 1985. године Живко Брковић. Из брижљиво проучене, у аустријским и југословенским архивима похрањене преписке, Брковић је прво у београдској *Полицији*² дао кратак приказ поме-

* Аутор је ванредни члан Црногорске академије наука и умјетности, Цетиње.

¹ Цетињски лист *Народна ријеч* 22. маја 1924. писао је како су рукопис *Горског вијенца* приликом окупације Црне Горе 1916-1918. године Аустријанци заплијенили у Дворској библиотеци на Цетињу и однијели у Беч", што, наравно, није тачно.

² Политика, Београд, 12. јануара 1985.

нуге преписке, а затим, исте године, у *Библиографском вјеснику* објавио подужу расправу "Како је рукопис 'Горског вијенца' донет у Југославију".³ Двије године доцније, Ж. Брковић је објавио и сериозно припремљену књигу о овој проблематици, са занимљивом документацијом аутентичних архивских извора.⁴

Из документације коју нам је презентирао Брковић, виде се све комбинације које су током преговора и договарања имали званични представници двије државе. Као компензација с југословенске стране за рукопис *Горског вијенца* помињана је слика славног бечког умјетника из прве половине XIX вијека Waldmüllera, која представља цара Фрања Јосифа у младости, а у посједу је Љубљанског музеја. Аустријанци су нудили фотокопију умјесто оригинала. Након дуже преписке и договарања постигнута је сагласност да југословенска влада откупи рукопис - *Јеванђељинар* из аустријског манастира Fogau за суму од 15.000 шилинга, што је перфектурирано Протоколом од 16. септембра 1925. године. Наредног дана, 17. септембра, извршена је у Бечу примопредаја манускрипта и он је пренесен у Београд - у Бели двор. У складу с потписаним документом (на њемачком и француском језику), југословенска влада је 24. септембра 1925. уплатила у корист бечке Државне библиотеке договорени новчани износ којим је ова обештећена за уступање манускрипта, што је потврдило својом *Notum verbale*, од 10. октобра 1925. Савезно министарство за иностране послове Аустрије.

Више година послје Другог свјетског рата у јавности се ништа није знало о судбини Његошевог аутографа, све док Бошко Пушоњић није саопштио гдје се он налази у београдској *Полици* (1970),⁵ иако је др Саво Вукмановић, годину раније, објавио чланак у коме се, поред осталог, вели: "Приликом прославе стогодишњице штампања 'Горског вијенца' (1947) често је говорено о набавци Његошевог оригиналног рукописа, а нарочито доцније, 1951, када је формиран и отворен Његошев музеј на Цетињу. У томе смјеру предузимати су и извјесни потребни кораци. Писац овога чланка (тј. С. В. - примј. Д. М.) је из неколико пута приватно и службено трагао за рукописом за који се сматрало да је нестао и пропао. У томе му је највише на руци био професор Урош Џонић. Он је најбоље био обавијештен о рукопису. Знао је тачно његов историјат, како је набављен и гдје се чувао у београдском двору до рата. О даљој његовој судбини само је наговјештавао и није хтио да прича. Међутим рукопис је доцније пронађен у бившој дворској библиотеци, тамо гдје је и раније био, и 8. фебруара 1969. године предат је Његошевом музеју на Цетињу."⁶

³ Библиографски вјесник, Цетиње, XIV/1985, бр. 2, стр. [259-280.]

⁴ Судбина рукописа "Горски вијенац" [превод писама и других докумената с немачког језика Соња Мађар]. - Беч [тј.] Београд: Књижевна заједница "Ново дело"; Живко Брковић, 1987 (Беч: Јерменски мекхитаристички манастир). - 264 стр.

⁵ Уп.: Б. Пушоњић, *Његошев рукопис Горског вијенца*, враћен на Цетиње. - Политика, 15. фебруара 1970, стр. 7.

⁶ Уп.: Саво Вукмановић, *О оригиналном рукопису Горског вијенца*. - Гласник Цетињских музеја, 1969, стр. 167-168. (Ипак, гласило се појавило годину касније!)

О предаји манускрипта *Горског вијенца* Његошевом музеју 18. марта 1970. писао је Коста Чакић, са врло интересантним коментарима, у загребачком листу *Vjesnik u srijedu*. У Чакићевом чланку "Тајни повратак П. П. Његоша", с поднасловом "Зашто се годину дана држало у строгој тајности да је рукопис 'Горског вијенца' враћен Цетињу?",⁷ покренут је низ питања.

Оригинал аутографа *Горског вијенца*, на жалост, није потпун. Завршава се 1528. стихом (...*кад могаше облагајти дужда!*), а знано је да је оригинал имао 2819 стихова. Дакле, сачувана је отприлике једна половина!

У вези с нагађањима гдје се манускрипт налазио и како је доспио на Цетиње, дао је објашњење априла 1970. београдски НИН, који је до-нио кратку али садржајну вијест: "После недавног враћања дела рукописа *Горског вијенца* Његошевом музеју на Цетињу, јавност је била обузета нагађањима где се ова литерарна и културна драгоценост досад налазила. Истина је једноставна: док је прегледао рукописе у Белом двору пре две године, бивши генерални секретар председника Републике Владимир Поповић открио је рукопис. Чим је о томе обавестио председника Тита, рукопис, после обављених формалности, упућен је на Цетиње."⁸

"Враћање" рукописа Његошевом музеју Цетиње - тамо гдје му је било и мјесто - услиједило је након повјерљивог писма оновременог директора "Музеја - Цетиње" Станислава-Рака Вујошевића, датираног 5. фебруара 1969. и упућеног Генералном секретаријату председника Републике - на личност Владимира Поповића. Писмо ad litteram гласи:

"У трагању за изворним документима - рукописима и штампаним дјелима Петра Другог Петровића Његоша, Његошев музеј на Цетињу је дошао до сазнања да је рукопис Горског вијенца у бившој Дворској библиотеци породице Карађорђевић.

Ако су ови подаци тачни, молимо Вас да омогућите да тај рукопис дође у овај Музеј, јер смо увјерени да му је овдје право мјесто.

Исто тако Вас молимо да нам поклоните и друге публикације везане за име овог нашег великана - ако их та библиотека има.

Унапријед Вам захваљујемо на разумијевању уз другарски поздрав.

М.П.

Директор
Станислав Вујошевић, с.р."

Ускоро, 8. фебруара, Владимир Поповић је у Београду предао аутограф *Горског вијенца* управнику Његошевог музеја Саву Вукмановићу, о чему постоји званична (строго повјерљива !?) документација, чији се оригинали чувају на Цетињу а копије у Београду.

Треба нам рећи да су у складу са захтјевом директора Вујошевића, сем оригиналног рукописа *Горског вијенца*, достављена Његошевом

⁷ К. Чакић: *Тајни повратак П. П. Његоша*. - *Vjesnik u srijedu*, бр. 18, 18. III, стр. 16-17.

⁸ НИН, Београд, 1970, 22. априла.

музеју још два издања овог дјела (прво издање у Бечу из 1847. и љубљанско фототипско издање из 1931. године).

О судбини Његошевог *Горског вијенца*, поред поменутих, писао је и др Љубомир Дурковић-Јакшић, који је објавио и више аутентичних докумената од којих су неки први пут обзнањени.⁹ Овај аутор сматра да уступање Његошевог аутографа Музеју на Цетињу 1969. године са примјерком штампаног издања овог дјела из 1847 и егземпларом фото типског издања истог овог дјела из 1931, са *Ex libris*-ом Александра Карађорђевића, од стране политичара "представља незаконити чин отуђења одговарајућих споменика културе. То је било, по Дурковићу, учињено против постојећег закона о заштити споменика културе и Закона о библиотекама"¹⁰ СР Србије.

О томе како је оригинал манускрипта *Горског вијенца* из Београда доспио у Његошев музеј на Цетињу постоји и "друга верзија", о којој је у два наврата писао *Просвјетни рад* - лист просвјетних, културних и научних радника Црне Горе (почетком 1999.¹¹ и 2001), како је, наводно, Павле Ђоновић, управник Његошевог музеја, "великим радом и трудом дошао до рукописа 'Горског вијенца'". Као што се види из предњег излагања - чињенице о овом важном књижевно-историјском и културолошком питању говоре сасвим другачије!

На крају, ријеч-двје о фототипским издањима овог Његошевог манускрипта. С обзиром на његову непроцењиву вриједност као споменика културе, који се чува у једној од витрина Његошевог музеја на Цетињу као изузетно драгоцјен експонат, самим тим и на недоступност оригинала за научна изучавања - више пута је рукопис *Горског вијенца* фототипски односно факсимилно издаван у циљу лакшег проучавања бројних корисника - књижевних историчара и теоретичара његошолога и других историчара културе и задовољења радозналости ширег круга читалаца и Његошевих поштовалаца... - Прво фототипско издање манускрипта *Горског вијенца* објавио је краљ Александар Карађорђевић 1931. године у Љубљани (Виенацъ горскій.-Љубљана: Бласника насл., 1931.- [40] стр.; 45 x 31,5 цм). Ово издање представља репринт аутографа (стих 1-1528, без *Посвѣте*). Објављено је у тиражу од 193 примјерка, које је краљ Александар поклањао.¹²

Од појаве првог фототипског издања аутографа *Горског вијенца* до наших дана штампано је више факсимилних издања овог рукописа:

Рукопис "Горског вијенца" Пејира II Пејировића Њеџоша / приредио Јевто Миловић; уредник Чедо Вуковић. - Титоград: Цану; Бео-

⁹ Уп.: Археографски прилози, 16, Београд, 1994, стр. 385-425.

¹⁰ Уп.: Владимир Бргуљан, *Систем заштитне споменика културе у СР Србији*, Београд, 1967.

¹¹ М. Кривокапић: *Павле Ђоновић, Дружење са Цетињем, поезијом и Њеџошем.- Просвјетни рад*, Подгорица, 15. јануар, Јубиларни број, стр. 29.

¹² Када је Јован Дучић 27. маја 1934. откривао у Требињу Његошев споменик, као свој поклон родном граду на Требишњици (уједно то је први подигнути споменик Његошу!), саопштио је да је краљ Александар послао примјерак рукописа *Горског вијенца* с посветом: "Александар граду Требињу прилаже објављене стихове великог Његоша 23. V 1934.- Александар." (Политика, 30. маја 1934).

град: Народна књига: "Вељко Влаховић", 1982.- 183 стр. [33] савијена листа: факсимили рукописа; 24 цм;

Горски вијенац / поговор Бранко Павићевић. - Титоград: Црногорска академија наука и умјетности: Побједа; Цетиње: Обод; Београд: "Вељко Влаховић", 1985.- 319 стр.; 50 25 цм.

Тираж 499 нумерисаних примјерака.- Издање припремљено поводом стоседамдесетогодишњице пјесникова рођења. Рукопис *Горског вијенца* се први пут објављује у формату оригинала.- Садржај: Факсимил рукописа; Репринт првог издања; Савремено издање.- Повез у кожи;

Горски вијенац. - Титоград: Црногорска академија наука и умјетности: Побједа; Цетиње: Обод; Београд: "Вељко Влаховић", 1985.- 293 стр.; 10 цм.

Тираж 499 егземплара. - Мини издање. - Садржај: Факсимил рукописа; Репринт првог издања; Савремено издање.

Судбина рукописа "Горски вијенац" [превод писама и других докумената с немачког језика Соња Мађар]. - Беч [тј.] Београд: Књижевна заједница "Ново дело"; Живко Брковић, 1987 (Беч: Јерменски мекхитаристички манастир). - 264 стр.

Садржи и факсимил оригинала.